

MATERIAŁY ZACHODNIOPOMORSKIE

Nowa Seria

tom XI
2014

zeszyt 1
Archeologia

ROCZNIK NAUKOWY MUZEUM NARODOWEGO W SZCZECINIE
Szczecin 2015

Redaktor
Anna B. Kowalska

Sekretarz redakcji
Bartłomiej Rogalski

Członkowie redakcji
Krzysztof Kowalski, Dorota Kozłowska, Rafał Makala

Rada Naukowa
dr hab. prof. UJ Wojciech Blajer, prof. dr hab. Aleksander Bursche,
prof. dr hab. Wojciech Dzeduszycki, prof. dr Hauke Jöns,
dr hab. prof. UW Joanna Kalaga, dr hab. prof. UG Henryk Machajewski,
dr Dmitrij Osipov, dr hab. prof. UW Tomasz Płonka

Recenzenci
dr Justyna Baron, dr Eugeniusz Cnotliwy, dr hab. Andrzej Janowski,
dr hab. prof. PAN Michał Kara, dr hab. prof. UAM Andrzej Michałowski

Tłumaczenie
Tomasz Borkowski, Michał Adamczyk

Proofreading
Agnes Kerrigan

Redakcja wydawnicza
Barbara Maria Kownacka, Marcelina Lechicka-Dziel

Projekt okładki
Waldemar Wojciechowski

Skład i druk
XPRESS Sp. z o.o.

Adres redakcji
Muzeum Narodowe w Szczecinie
70-561 Szczecin, ul. Staromłyńska 27
tel.: 797 705 229, e-mail: mzp@muzeum.szczecin.pl
www.mzp.muzeum.szczecin.pl

Nakład 250 egz.

© Muzeum Narodowe w Szczecinie & Authors

ISSN 0076-5236

Szczecin 2015

SPIS TREŚCI

STUDIA I MATERIAŁY

Marta Chmiel-Chrzanowska, Michał Adamczyk O śmierci bez przesady. Próba zastosowania podejścia technologicznego w archeologicznych badaniach nad śmiercią	7 31
On death with no exaggeration. A technological approach to the study of death. Summary	31
Justyna Żychlińska Transformacja ciała ludzkiego jako wyraz świadomości i istnienia duchowości w kulturze łużyckiej	33 44
The transformation of the human body as an expression of the existence of consciousness and spirituality in the Lusatian Culture. Summary	44
Kinga Zamelska-Monczak Wczesnośredniowieczne grzebień z Santoka	45 91
Early medieval combs from Santok. Summary	91
Eugeniusz Cnotliwy W sprawie budownictwa we wczesnośredniowiecznym Wolinie	93 106
Construction in early medieval Wolin. Summary	106
Antoni Porzeziński „Importowane” naczynia typu Tornow i Gross Raden na stanowiskach 2 i 2a w Cedyni, woj. zachodniopomorskie	107 121
“Imported” vessels of the Tornow and Gross Raden type on sites 2 and 2a in Cedynia, West Pomeranian Voivodeship. Summary	121
Kamil Kajkowski, Piotr N. Kotowicz Zapomniany wczesnośredniowieczny pochówek łodziowy ze Szczecina	123 136
A forgotten early medieval boat burial from Szczecin. Summary	136
ODKRYCIA	
Bartłomiej Rogalski Weryfikacyjno-rozpoznawcze badania sondażowe cmentarzyska ze starszego i młodszego okresu przedrzymskiego w m. Modrzewo, gm. Suchań, pow. stargardzki, stanowisko 6 (AZP 33-13/33) Verification and reconnaissance test excavations on a burial ground from the older and younger pre-Roman period in Modrzewo, Suchań commune, Stargard district, site 6 (AZP 33-13/33)	137
Bartłomiej Rogalski Archeologiczne badania sondażowe na cmentarzysku z okresu wpływów rzymskich w Starych Łysogórkach, gm. Mieszkowice, pow. gryfiński, stanowisko 5 (AZP 43-03/7) Archaeological test excavations on the burial ground from the Roman period in Stare Łysogórki, Mieszkowice commune, Gryfino district, site 5 (AZP 43-03/7)	145

Aleksander Bursche, Bartłomiej Rogalski Badania wykopaliskowe w Suchaniu, pow. stargardzki, stanowisko 18 (AZP 33-13/32) w latach 2013–2014 Excavations in Suchań, Suchań commune, Stargard district, site 18 in 2013–2014	151
Andrzej Kuczkowski, Dorota Malarczyk Znalezisko wczesnoabbasydzkiego dirhama w Trzebiatowie, pow. gryficki Find of an early Abbasid dirham from Trzebiatów, Gryfice district	161
Andrzej Kuczkowski Naczynie z wczesnośredniowiecznego depozytu srebrnego (?) z okolic Darłowa, pow. sławieński A vessel from an early medieval silver hoard (?) from the area of Darłowo, Sławno district	165
Martina Karle, Anna B. Kowalska, Sebastian Messal Badania nieinwazyjne przeprowadzone w 2014 roku w pobliżu grodów w Bardach i Świelubiu, pow. kołobrzeski Non-invasive research conducted in 2014 in the area of strongholds in Bardy and Świelubie, Kołobrzeg district	169
Magdalena Szymczyk Średniowieczna szachownica na portalu kolegiaty św. Jana Chrzciciela w Myśliborzu, pow. myśliborski Medieval chequered pattern on the portal of the Collegiate Church of St John the Baptist in Myślibórz, Myślibórz district	175
Andrzej Kuczkowski Średniowieczny topór żelazny z okolic Świdwina, pow. świdwiński Medieval iron axe from the area of Świdwin, Świdwin district	181
RECENZJE I OMÓWIENIA	
Paulina Romanowicz <i>Klasztor premonstratensów w Białobokach. Archeologia i historia</i> , red. Marian Rębkowski, Felix Biermann, Szczecin 2015	185
Ewa Górkiewicz <i>Dzieje Stepnicy</i> , red. Radosław Gaziński, Ewa Gwiazdowska, Maciej Szukała, Ryszard Techman, Szczecin 2014	187
Ewa Górkiewicz <i>Funkcje grodów w państwach wczesnośredniowiecznej Europy Środkowej.</i> <i>Spółeczeństwo, gospodarka, ideologia</i> , red. Krystian Chrzan, Krzysztof Czaplą, Sławomir Moździoch, Wrocław–Głogów 2014	189

Anna B. Kowalska <i>Wolin wczesnośredniowieczny, część 2, red. Błażej Stanisławski,</i> Władysław Filipowiak, Warszawa 2014. <i>Origines Polonorum, t. 7</i>	191
Bartłomiej Rogalski <i>Epoka brązu i wczesna epoka żelaza na Pomorzu. Z najnowszych badań i odkryć,</i> red. Mirosław Fudziński, Gdańsk 2015	193
Anna B. Kowalska <i>The Island in Żółte on Lake Żarańskie. Early medieval Gateway into West Pomerania,</i> red. Wojciech Chudziak, Ryszard Kaźmierczak, Toruń 2014	195
Agnieszka Kowalówka Piotr N. Kotowicz, <i>Topory wczesnośredniowieczne z ziem polskich. Katalog źródeł,</i> Rzeszów 2014. <i>Collectio Archaeologica Ressoviensis, t. 30</i>	197
Agnieszka Kowalówka Piotr Piętkowski, <i>Biskupstwo pomorskie jako początek biskupstwa kamińskiego,</i> Wrocław 2015	199
Agnieszka Kowalówka <i>Civitas Cedene. Studia i materiały do dziejów Cedyni,</i> t. 1, red. Paweł Migdalski, Cedynia 2014	201
Marta Kurzyńska Materiały do bibliografii archeologii Pomorza Zachodniego za 2013 rok. Suplement	203
Indeks nazw geograficznych za 2013 rok. Suplement	207
Marta Kurzyńska Materiały do bibliografii archeologii Pomorza Zachodniego za 2014 rok	209
Indeks nazw geograficznych za 2014 rok	249
KRONIKA	
Anna B. Kowalska <i>Civitas et urbs Szczecin. Projekt naukowy realizowany w Dziale Archeologii</i> Muzeum Narodowego w Szczecinie w latach 2012–2014	253
Krzysztof Kowalski <i>Archeologia Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie</i>	259

Agnieszka Kowalówka	
<i>Polska około roku 1000. Gniezno pierwszą stolicą oraz Pomorze u progu chrześcijaństwa.</i>	
Wystawy czasowe	265
Izabela Sukiennicka	
<i>Skarby z okolic Suchania. Wystawa czasowa .....</i>	269
Paweł Migdalski	
Sprawozdanie z działalności naukowo-edukacyjnej	
Stowarzyszenia Historyczno-Kulturalnego „Terra Incognita” za 2014 rok	277
Maria Danuta Wołągiewicz	
Początki w Szczecinie. Pamięci Ryszarda Wołągiewicza (19.06.1933–14.01.1994)	285

Agnieszka Kowalówka

***Polska około roku 1000. Gniezno pierwszą stolicą
oraz Pomorze u progu chrześcijaństwa. Wystawy czasowe***

Wystawa czasowa *Polska około roku 1000. Gniezno pierwszą stolicą* prezentowana była w gmachu Muzeum Narodowego w Szczecinie przy ul. Wały Chrobrego od 13 lutego do 30 marca 2014 roku. Ekspozycja została przygotowana przez pracowników Muzeum Początków Państwa Polskiego w Gnieźnie. Jej kuratorem był Tomasz Janiak, kierownik Działu Naukowego.

Pierwotnie wystawa składała się z 16 tablic z komentarzem ilustracyjno-opisowym. Postery wykonano w kolorystyce czerwono-czarnej z biało-czerwonym piastowskim orłem, którego umieszczono w górnym lewym narożniku każdego arkusza. Informacje zawarte w komentarzach uwzględniały najnowsze wyniki badań historycznych i archeologicznych nad początkami państwa polskiego. Do tekstów dołączono fotografie wybranych zabytków oraz rysunki przedstawiające różnorodne rekonstrukcje dotyczące zarówno pierwotnej rzeźby terenu czy zagospodarowania Góry Lecha w okresie początków państwa piastowskiego, jak i życia codziennego mieszkańców Gniezna we wczesnym średniowieczu. Znalazły się tu zatem ilustracje przedstawiające gród gnieźnieński wraz z podgrodziami w szczytowym okresie rozwoju oraz budynki architektury sakralnej (rotunda na pierwszym podgrodziu, przedromańska bazylika archikatedralna, romańska katedra). Pojawiły się także obrazy ilustrujące budowę wału obronnego i chaty wykonanej w konstrukcji zrębowej.

Na potrzeby wystawy w Szczecinie udostępniono ponad 60 zabytków pochodzących ze zbiorów gnieźnieńskiego muzeum, które zostały rozmieszczone w czterech gablotach. Prezentowane obiekty, głównie oryginalne, to przede wszystkim przedmioty codziennego użytku – gliniane naczynia, przęśliki, grzechotka, wyroby metalowe (klucze, sprzączki, noże), a także wykonane z kości i poroża (stylus, szydełko, igielnik, grzebienie czy zdobiony krążek – prawdopodobnie pionek do gry). Wśród gnieźnieńskich zabytków znalazła się także biżuteria (kabłączki skroniowe, wisiorek dzwoneczkowy, pierścionie brązowe, paciorki ze szkła oraz z karneolu i kryształu górskiego).

W jednej z gablot pokazano płytki romańskie z przedstawieniami zoomorficznymi (figury orła, konia, gryfa). Wszystkie obiekty pochodziły ze stanowisk archeologicznych z Gniezna i Ostrowa Lednickiego. Dodatkową atrakcją ekspozycji stanowiły kopie najcenniejszych zabytków związanych z początkami państwa polskiego – włóczni św. Maurycego, ewangeliarza św. Ottona i *Bulli gnieźnieńskiej* z XII wieku.

Punktem centralnym aranżacji przygotowanej przez pracowników Działu Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie stała się kopia Drzwi Gnieźnieńskich, do której prowadziły ustawione po obu stronach sali postery i gabloty. Jedna z tablic poświęcona była wyłącznie temu wyjątkowemu romańskiemu dziełu sztuki, które stanowi niezwykle dowód świadomości religijnej wyznawców kultu św. Wojciecha we wczesnym średniowieczu. Ilustracje i komentarze dotyczące postaci, a także symboli pojawiających się w poszczególnych kwaterach i na bordiurze oraz rekonstrukcja procesu powstawania obiektu znacznie przybliżyły ten zabytek szerszej publiczności.

Opisywanej wystawie towarzyszyła czasowa ekspozycja *Pomorze u progu chrześcijaństwa*, która powstała głównie w oparciu o zasoby Działu Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie. W sumie zaprezentowano na niej 25 eksponatów rozmieszczonych w trzech gablotach. Przemiany w życiu duchowym ludności Pomorza w okresie wczesnego średniowiecza znajdują poświadczenie w materiale źródłowym pozyskanym podczas badań archeologicznych. Wśród obiektów prezentowanych na wystawie, a związanych z przeżywanymi się pogańskimi wierzeniami, znalazły się m.in. grzechotki-jaja z cmentarzyska w Cedyni, amulety z kręgów ryb znalezione na szczecińskim Podzamczu, przedstawienia antropomorficzne i zoomorficzne wykonane z drewna (prawdopodobnie przedstawienia bóstw) ze Szczecina i Wolina. Z kolei materialne świadectwa przynależności do kręgu nowej religii manifestują się w znaleziskach krzyżyków bursztynowych (badania w Kamieniu Pomorskim) czy znalezionej w Kołbaczu bulli papieskiej związanej z soborem w Konstancji.

Punktem centralnym ekspozycji była kopia relikwiarza św. Korduli, który stanowi wyjątkowy zabytek sztuki wczesnego średniowiecza. Jest to owalna, bogato ornamentowana motywami zoomorficzno-fantastycznymi szkatuła, w której pierwotnie przechowywano zapewne kosztowności. Następnie umieszczono w niej doczesne szczątki Korduli, towarzyszki św. Urszuli. Według przekazów obie kobiety zginęły śmiercią męczeńską z rąk pogańskich Hunów w okolicach Kolonii w IV wieku. Niecodziennym obiektem prezentowanym na wystawie była kamienna stela z wrytym surowym rysunkiem figuralnym (bożka? postaci na klęczkach?) znaleziona w XIX wieku podczas rozbioru kościoła św. Piotra w Słupsku. Unikatowym eksponatem ze zbiorów Działu Sztuki Dawnej Muzeum Narodowego w Szczecinie była

pasjka wykonana z brązu znaleziona w Pyrzycach. Przedstawia ona postać ukrzyżowanego Chrystusa, ale w romańskim ujęciu – jako żywego człowieka, z otwartymi oczami, bez widocznych oznak męki i cierpienia. Z terenu Pomorza znany jest jeszcze tylko jeden tego typu zabytek pochodzący z Wolina. Dopelnieniem prezentacji były trzy tablice z objaśnieniami ilustrowanymi zdjęciami i rysunkami obiektów.

Zamysłem autorów wystawy, pracowników Działu Archeologii Muzeum Narodowego w Szczecinie, było przybliżenie zwiedzającym przemian zachodzących w życiu duchowym mieszkańców Pomorza w okresie wczesnego średniowiecza, związanych z recepcją chrześcijaństwa.